

Голюк Людмила Сергіївна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Зарубей Вікторія Володимирівна,
професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор

ВОЄННИЙ СТАН ЯК ФАКТОР ЗМІНИ В ЗУПИНЕННІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

На стадії досудового розслідування одним з основних завдань кримінального судочинства є забезпечення швидкого розслідування обставин злочину. Але на цьому шляху іноді виникають ситуації, через які органи досудового розслідування не завжди можуть безперервно і своєчасно проводити необхідні слідчі (розшукові) дії та приймати відповідні процесуальні рішення для швидкого завершення досудового розслідування. У зв'язку з цим, у кримінальному процесі існує інститут зупинення досудового розслідування до моменту усунення відповідних перешкод у його провадженні [1, с. 123].

Зупинення досудового розслідування – це вимушене тимчасове припинення провадження досудового розслідування, викликане наявністю обставин, які унеможливають подальше провадження і закінчення. Рішення про зупинення досудового розслідування приймає прокурор або за погодженням із ним слідчий, відповідно до однієї з п'яти підстав, визначених у частині 1 статті 280 КПК України, перелік яких є вичерпним [2].

Внаслідок військової агресії російської федерації проти України перед усіма без винятку органами кримінальної юстиції постало завдання забезпечення виконання завдань кримінального процесу в складних умовах воєнного стану, який відповідно до ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) слугує захисту особи, суспільства і держави від кримінальних правопорушень, захисту прав, свобод і законних інтересів осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, забезпечує швидке, повне та неупереджене розслідування та суд, щоб кожен, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру його вини, щоб жодна невинна особа не була обвинувачена чи засуджена, щоб жодна особа не була піддана невинуватому процесуальному примусу, і щоб через процес забезпечено Закон застосовано до кожного учасника кримінального провадження [3].

Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року в Україні з 05:30 24 лютого 2022 року введено воєнний стан у зв'язку з військовою агресією російської федерації Україна [4].

В умовах воєнного стану в Україні кримінальний процес зазнає досить багато певних змін. Зокрема, внесені зміни до п. 4 та п. 5 ч. 1 ст. 280 КПК України, які передбачають можливість зупинення досудового розслідування у разі наявності об'єктивних обставин, що унеможливають його подальше проведення та випадок коли уповноваженим органом прийнято рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та підозрюваним надано письмову згоду на проведення такого обміну. Рішення про зупинення досудового розслідування з цієї підстави оскарженню не підлягає.

Ця тема є актуальною, оскільки в умовах воєнного стану можуть виникати обставини, які унеможливають проведення досудового розслідування, наприклад, відсутність доступу до місць вчинення кримінальних правопорушень та можливості забезпечити безпеку працівників правоохоронних органів, які займаються розслідуванням, неможливість забезпечення належного збереження доказів у зоні військового конфлікту, обмеження свободи пересування та доступу до території, на якій проводиться досудове розслідування, у зв'язку з введенням воєнного стану загибель або поранення учасників кримінального провадження тощо.

Також варто зазначити, що реалії війни суттєво змінили суспільні відносини в Україні й змусили вдатись до перегляду багатьох правових концепцій, зокрема й щодо обміну військовополоненими. Водночас питання узгодження інституту обміну військовополонених із завданнями здійснення кримінального переслідування та покарання військовополонених, які обвинувачуються у вчиненні кримінальне правопорушень у національному законодавстві України.

Військовополонені, які підозрюються у вчиненні воєнних кримінально караних діянь тобто стосовно яких розслідується кримінальне провадження, зазвичай мають застосований стосовно себе запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Тому виникає проблемне питання – визначення підстави для його скасування, адже обмін не тільки не зменшує ризики ухилення особи від розслідування, а навпаки їх посилює. В органів правопорядку є всі підстави вважати, що на території держави-агресора Україна втратить доступ до підозрюваного, тож обґрунтувати таке клопотання зменшенням ризиків для послаблення або скасування запобіжного заходу неможливо. Лише політичні мотиви обміну Кримінальним процесуальним кодексом України не передбачені.

Зважаючи на те, що законодавець відмовився від пропонованої ідеї закриття кримінального провадження щодо військовополонених, виникла необхідність врегулювання питання розвитку кримінальних проваджень, щодо цих осіб.

Розв'язання цього питання віднайшло рішення в доповненні положення частини першої статті 280 «Підстави та порядок зупинення досудового розслідування після повідомлення особі про підозру» КПК України, новим пунктом, відповідно до змісту якого досудове

розслідування може бути зупинене після повідомлення особі про підозру у разі, «якщо уповноваженим органом прийнято рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та підозрюваним надано письмову згоду на проведення такого обміну. Рішення про зупинення досудового розслідування з цієї підстави оскарженню не підлягає».[5].

Саме це положення має важливий практичний та правовий аспект, оскільки пов'язана з обміном особами, які брали участь у воєнних конфліктах або військових діях, та стосовно яких були відкриті кримінальні провадження.

Важливі аспекти рішення про зупинення досудового розслідування в цьому контексті:

1. Легітимність рішення. Рішення про зупинення досудового розслідування повинно бути прийняте уповноваженим органом, який має відповідні повноваження для розв'язання питань, пов'язаних із воєнними конфліктами.

2. Письмова згода підозрюваного. Письмова згода підозрюваного на участь у процедурі обміну свідчить про його добровільність і прийняття умов обміну. Це важливо для забезпечення прав та гідності особи, яка бере участь у такому обміні.

3. Відповідність міжнародним нормам. Рішення про зупинення досудового розслідування має відповідати міжнародним нормам та домовленостям, які регулюють обмін військовополоненими та підозрюваними в умовах конфлікту. Зокрема, Женевські конвенції та інші міжнародні правила мають бути дотримані.

4. Неможливість оскарження рішення. Це означає, що після прийняття рішення про зупинення досудового розслідування, підозрювані чи їхні законні представники не мають права подавати апеляцію чи оскаржувати це рішення перед судом, чи іншими юридичними органами.

5. Права та гарантії осіб: Попри неможливість оскарження рішення, важливо забезпечити, щоб усі особи, які беруть участь у такому обміні, мали право на справедливий процес, захист їхніх прав, а також гарантії їхньої безпеки.

Отже, що зупинення досудового розслідування є важливим елементом кримінального процесу, який дозволяє пристосовувати розслідування до конкретних умов та перешкод, забезпечуючи виконання принципу швидкості та ефективності в роботі правоохоронних органів. Внаслідок військової агресії російської федерації проти України та введення воєнного стану, кримінальний процесуальний кодекс України був змінений в багатьох положеннях. Органи кримінальної юстиції отримали можливість зупиняти досудове розслідування в обставинах, що унеможливають його продовження, а також у випадку передачі підозрюваного для обміну як військовополоненого за умови отримання письмової згоди підозрюваного на такий обмін. Рішення про зупинення досудового розслідування з цієї підстави оскарженню не підлягає. Ці

зміни дозволяють хоч якось адаптувати кримінальний процес до умов воєнного конфлікту, забезпечуючи правопорядок та ефективність у сфері кримінальної юстиції в цих умовах. У цілому, внесені зміни до порядку зупинення досудового розслідування в умовах воєнного стану є неоднозначними та потребують подальшого аналізу та вдосконалення, оскільки існує багато аспектів, які необхідно детального розглянути та вирішити на законодавчому рівні.

Список використаних джерел

1. Наливайко Є. Проблемні питання повідомлення особі про підозру та зупинення досудового розслідування. *Публічне право*. 2016. № 1. С. 379.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

4. Лазукова О. В. Особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції : монографія. Харків : Право, 2018. 280 с.

5. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції : Закон України від 12 серпня 2014 р. № 1631-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1631-18#Text>.

Горбань Оксана Миколаївна,
викладач циклу загальних та кримінально-правових дисциплін Київського центру первинної професійної підготовки «Академія поліції» навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ДОПУСТИМОСТІ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Відповідно до загальних правил доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому КПК України порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження (показання, речові докази, документи, висновки експертиз) – ст. 84 КПК України.

Згідно з ч. 1 ст. 86 КПК України «Доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом». Згідно із ч. 1 ст. 94 КПК України: «Слідчий, дізнавач, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному,